

Mykola Drobotenko

Postcolonial Influence on the Political Realities of Modern Ukraine

Abstract. *The article examines some of the issues of the realities of state building processes from the point of existence and impact of cause-effect relationships of different nature. It considers features that may lead to the postcolonial dependence of the state in current historical, geopolitical and economic realities of modern Ukraine.*

Examples of factors of disintegration processes of political associations, which are considered by Russian scientists (as an example of science-based technology) prove the danger of external influence and have real consequences of the actions of the aggressive foreign policy of the neighboring state. This allows the aggressor country to induce or accelerate the process of disintegration and collapse of existing or potential unities in the zone of its interests and, as practice shows, is used by Russia on all continents. The author considers the political corruption as one of the factors that can lead to the inhibition of the development of the country as an independent and sovereign state – and, thus, reinforces its dependence on foreign countries. The article provides some signs of institutional, political and normative prerequisites for the development of corruption in the country.

This article analyzes the problems and prospects of postcolonial discourse in modern Ukrainian social and humanitarian sciences.

Postcolonial dependence of the state rapidly grows when: 1) increases control of internal and external policies from the foreign state; 2) grows dependence of political, social and economic decisions; 3) the appointment of individuals at main state positions are controlled from the outside; 4) in the structure of exports dominated by raw materials; 5) increasing external pressure during the signing of agreements and contracts; 6) are created unfavorable conditions for the development of its own economy; 7) increases control and dependent of financial system from foreign banks and financial institutions; 8) imposing citizens of the postcolonial country foreign language and culture continues; 9) occurs falsification of historical events; 10) continues «brain drain» abroad and are destroyed human potential.

The presence of nationally-conscious and educated patriotic citizens, primarily young people, the intellectual potential of the state, and modern and well-thought system of training of scientific, technical, military personnel becomes a prerequisite for strengthening the country and further prevents any dependence. This ensures the country the compliance of partnership relations in its foreign policy, security and, thus, a high level of economic development.

Key words: *colonial dependence, political corruption, disintegration, elite, human potential.*

На сьогоднішній день науковці різних напрямків діяльності створили велику кількість теорій державного устрою і управління. Всі вони мають свої ознаки, особливості, переваги і недоліки. Якщо розглядати колоніальну і постколоніальну політику окремих держав по відношенню до інших як політику поневолення і експлуатації за допомогою військових, економічних і політичних методів, то відомі й широко вживані сьогодні поняття «гібридні війни», «ресурсні війни» є найбільш вдалим і більш-менш вдало описують етапи й кроки досягнення поневолення. Зважаючи на стратегію і тактику ведення гібридних і ресурсних війн, наявність і можливості використання сучасних засобів і технологій окремими країнами відповідно виглядають і результати такої хижачкої зовнішньої політики окремих держав. Основні ознаки колонізації країни давно відомі. Незначною мірою вони можуть мати географічні, часові або політичні відмінності. Але при цьому цікавими виглядають причинно-наслідкові зв'язки, які приводять до колонізації певної території (мова йде не тільки про країни) – колоніальне ставлення до Іншого може бути і внутрішньодержавним, галузевим чи навіть соціально-вибірковим.

Загально відома теорія, яка базується на біблійних легендах розсіювання народу, що майже досяг Царства Небесного, використовується і сьогодні. Це дозволяє «розсіяти» будь-який народ, поневолити країну і володарювати таким чином століттями на чужій землі, знищуючи місцеве населення і використовуючи природні багатства, збагачуватись за чужий рахунок на цьому. «Розділяй і володарюй» – ось відомий колоніальний принцип управління.

Сьогоднішнє військово-політичне й економічне становище нашої держави, анексія

частини її території – півострова Крим – Росією і війна на східних її кордонах, так звана «гібридна війна», складовою частиною якої є інформаційна війна – все це наслідки агресивної політики Росії, яка не може змиритися із закономірним ходом розвитку історії та розвалом Російської імперії. В новоутворенні під назвою СРСР існувала російська метрополія по відношенню до усіх інших колоніально залежних республік, з яких ця імперія складалась.

Сучасні ж російські науковці у Москві, 20 – 21 квітня 2001 року, на засіданні Першого Конвенту Російської асоціації міжнародних досліджень під назвою «10 років зовнішньої політики Росії» піддали аналізу досягнення й успіхи, втрачені можливості, подальші кроки й перспективи російської зовнішньої політики, визначали нове місце і роль сучасної Росії по відношенню не тільки до колишніх «союзних» республік, які стали незалежними у 1991 році, а й до інших країн світу. Теорія хаосу і розвалу, дезінтеграції будь-яких об'єднань, ставлення до колишніх республік СРСР як до колоній покладено в основу існування й діяльності сьогоднішньої Росії. «...Наше завдання не просто зрозуміти, що і як сприяє розпаду політичної єдності, а навчитися ефективно керувати цим процесом. Адже кожен політичний союз (військовий, економічний або військово-економічний) являє собою джерело явної чи прихованої загрози національній безпеці Росії. Отже, розробка науково обґрунтованої технології, що дозволяє провокувати або прискорювати процес дезінтеграції існуючих або потенційно можливих політичних єдностей, є сьогодні дуже актуальною...» [1, с. 10 – 11].

Для дезінтеграції будь-якої політичної системи розглядалась ціла низка факторів.

По-перше, неоднорідність структури взаємовідносин між учасниками цієї системи. Між

учасниками, які належать одній системі і вступають у будь-які відносини як між собою, так і з суб'єктами, які належать до інших політичних систем, виникають стосунки, рідинно об'єднуючі їх. До таких об'єднуючих факторів можна віднести єдине історичне коріння, моноконфесійність, геополітичне становище, мову спілкування. Провокування й культивування етнічних, культурних, економічних, ідеологічних і політичних розбіжностей, підтримка всілякого сепаратизму й федералізму, відцентрових тенденцій є дезінтегруючими факторами.

По-друге, надмірне розширення політичного об'єднання, в результаті чого координація взаємовідносин всередині об'єднання порушується і в єдності поширюються тенденції до розпаду. Тобто, якщо зазначені тенденції присутні й помітні, то включення нових членів до існуючої політичної єдності повинно тільки прискорити її розпад. Чим яскравішими будуть культурні, конфесійні, геополітичні та інші розбіжності між суб'єктами цієї єдності, тим швидше вона поляризується і розпадеться на декілька груп «за інтересами».

По-третє, вправно проведена і організована на високому рівні «ресурсна війна» буквально розірве будь-яке політичне об'єднання на складові частини, знищуючи основу для існування єдності, об'єднання (коаліції) тощо.

По-четверте, якщо система контактів з окремими суб'єктами коаліції буде побудована таким чином, щоб виділити серед них одного чи двох лідерів, то система почне відчувати вагомий й відчутний потрясіння. Лідер всередині системи намагається брати на себе повноваження цілого і презентувати це ціле у всіх своїх контактах. Це викличе протидію у інших учасників коаліції. Вирощування антилідера призводить до поляризації всередині політичної коаліції і до її розпаду [2, с. 57 – 60].

Яскравим прикладом використання всіх цих факторів у сучасній Україні стало існування й діяльність так званої «помаранчевої коаліції», що була створена після революції 2005 року. Всі чотири фактори зазначеної технології дезінтеграції політичного об'єднання були реалізовані!

Якщо проаналізувати останні події, які відбуваються у світі, економічні та військові конфлікти останніх років – стає зрозумілим існування і роль «режисера світової нестабільності», ім'я якому – Росія. І тоді такими зрозумілими, і такими далекоглядними виглядають їхні плани: «...Росія як могутня держава не повинна допускати існування скільки-небудь великих політичних інтеграцій, діяльність яких нею б не контролювалася...» [2, с. 57 – 60].

Розділивши й дезінтегрувавши у першу чергу національно свідомі політичні сили, доклавши фінансових і організаційних зусиль, активізуються й підтримуються деструктивні громадські рухи й політичні сили іноземної держави, представники яких з часом входять і до законодавчого органу залежної країни. Таким чином, досягаються декілька умов збереження постколоніальної залежності держави. Зовнішня політика починає контролюватися і залежати від інтересів іноземної держави через її

представників, це приводить до зростання політичної несамоостійності у виробленні стратегічних завдань і прийнятті необхідних рішень. Достатньо згадати рішення Верховної Ради України по продовженню базування ЧФ Росії в Україні після 2017 року (Харківські угоди 2010 р. були підписані сім років тому, 21 квітня і ратифіковані Верховною Радою України 27 квітня 2010 р).

Так звана «політична еліта» на законодавчому рівні прийняла рішення в інтересах іноземної держави, які за декілька років уможливили анексію нашої території і розв'язали військовий конфлікт на Донбасі. Підготовка до захоплення та подальшої колонізації України Росією була розпочата відразу ж після здобуття незалежності у 1991 році.

У сучасній елітології виділяються декілька підходів до формування еліти. Один з них має назву *альтиметричний*, який «оцінює приналежність до еліти по факту наявності у індивідів реальної влади й впливу. Без жорсткого прив'язування до їх інтелекту і морально-етичних якостей» [1, с. 10 – 11]. Яким чином буде отримана влада – різниці вже немає. В арсенал засобів досягнення мети завоювання входить все: підкуп, політичні вбивства, рейдерство, зловживання, використання різноманітних соціально-психологічних технологій, включаючи вплив на свідомість населення через засоби масової інформації, тощо.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. французький філософ Жорж Сорель визначав термін «еліта» як «найціннішу, найкращу групу людей, що керує суспільством завдяки притаманним їй винятковим якостям». Аналізуючи реальні відносини суб'єктів політичної влади, Вільфредо Парето, Гаetano Моска та Роберт Міхельс розробили й дослідили у більш повному обсязі поняття «еліти», надаючи еліті головну роль в громадянському розвитку суспільства.

В перекладі з англійської термін «лідер» (*англ. leader*) означає «ведучий». Тобто це особа, наділена повноваженнями обирати напрямки руху і водночас можливістю впливати на суспільно-значущі процеси, які врешті-решт визначають рівень розвитку всієї спільноти і задоволення її потреб. У такому випадку морально-етичні й інтелектуальні якості індивіда, який обраний на роль політичного лідера, стають вкрай важливими і визначальними як для спільноти, так і для держави в цілому.

Неабиякий вплив на прийняття рішень і загальний стан справ у державі має корупція, яка присутня у будь-якому суспільстві в тій чи іншій мірі. Термін «корупція» в різні історичні періоди мав різний зміст і тлумачення. Так, Макіавеллі вважав, що це руйнація всіх громадянських чеснот. А на думку Монтеск'є це «перетворення доброго політичного ладу на порочний», Руссо був переконаний, що це «неминучий наслідок самої боротьби за владу». У сучасному розумінні слово «корупція» тісно пов'язане з потребою мати владу. Корупція пов'язана із зловживаннями у сфері розкрадання державних ресурсів заради особистого збагачення через здійснення незаконних обрядок із порушенням

моральних норм, певних етичних стандартів поведінки та існуючого законодавства.

Корупція особливо посилюється тоді, коли кар'єра особи в державному органі ґрунтується на партійному членстві, коли правова система надзвичайно ускладнена, а закони нечіткі та суперечливі, коли чиновники майже не мають внутрішніх можливостей і потенціалу проявляти ініціативу. Професійні якості фахівців різних галузей у такому випадку стають не затребуваними в суспільстві, а результати їхньої діяльності не приносять користі. Більше того, така діяльність становить загрозу подальшому розвитку держави і врешті-решт несе загрозу національним інтересам держави. Достатньо звернути увагу на принципи формування виконавчих структур у державницьких інституціях України сьогодні, щоб зрозуміти витoki корупційних дій окремих чиновників і загрози, які вони становлять для існування самого суспільства. Говорити про компетентність таких чиновників взагалі марно. У демократичних системах зростає суспільна вага (а разом з тим і влада) особистостей, які представляють державу і можуть таким чином контролювати витрати різноманітних інституцій та незаконні прибутки, отримані чиновниками на свій розсуд. Це «боси державних послуг», яких на державні посади призначили партії. Ієрархія посад чиновників, задіяних у корупційних схемах вельми широка, ними можуть бути міністри, керівники підприємств, архітектори, бухгалтери, менеджери та ін. І тоді корупція починає бути відчутною на кожному кроці, стає тотальною. Працівники чи менеджери в державній структурі, які лояльно ставляться до своїх політичних патронів стають функціональною складовою організованих корупційних схем через налагодження необхідних контактів, сприяння проведенню переговорів між двома чи декількома сторонами, зацікавленими в корупційній акції. Їхніми основними ресурсами є особисті зв'язки та «конфіденційна» інформація, яку можна збирати і обмінювати на тінювих ринках. Влада таких політичних посередників зростає зі зменшенням прозорості та впевненості у веденні адміністративних процедур.

Окрім інституційних і політичних передумов для розвитку корупції існують ще і нормативні. Корупція поширюється там, де соціальні стосунки проникають в інші сфери, де стосунки базуються на різних видах соціальної взаємодії і допомоги. Особливо це стає небезпечним, коли під виглядом соціальних турбот для окремих незахищених верств населення владні, або наближені до окремих політичних сил структури вибірково і на свій розсуд надають пільги, вирішуючи при цьому, в першу чергу, свої фінансові й політичні інтереси. Бідні стають ще біднішими, а багаті – збільшують свої статки за рахунок бідних, попередньо забезпечивши собі надходження коштів і збільшення особистих прибутків через лобювання прийняття необхідних законів. Яскравим прикладом у сучасній Україні стало призначення владою субсидій на сплату комунальних послуг для окремої частини населення та виплата завищених надбавок і премій державним службовцям. Конфлікт цінностей без вирішення загально-державних проблем для більшої і збіднілої

частини населення, перекидання на неї фінансових проблем неминуче призводить до незадоволення і в результаті – до соціального вибуху. Таким чином, корупція лише загострює проблему деколонізації України [3; 4, с.103 – 106].

Відсутність розуміння у більшості населення ідеології національної єдності ускладнює процеси деколонізації, призводить до занепаду суспільства і загрожує втратою державного суверенітету та незалежності держави [3].

Таким чином, постколоніальна залежність держави стрімко зростає, коли: 1) збільшується контроль внутрішньої та зовнішньої політики іноземною державою; 2) зростає несамостійність у прийнятті політичних та соціально-економічних рішень; 3) іззовні контролюється затвердження певних осіб на ключові державні посади; 4) у структурі експорту продукції домінує сировина; 5) збільшується зовнішній тиск під час підписання угод і договорів; 6) створюються невідгідні умови для розвитку власної економіки; 7) збільшується контроль і залежність фінансової системи держави від іноземних банків і фінансових установ; 8) продовжується нав'язування населенню постколоніальної держави чужої культури й мови; 9) відбувається фальсифікація історичних подій; 10) продовжується «відплив мізків» за кордон та нівелюється й знищується людський потенціал.

Більшості з цих деструктивних проявів можна позбутись відносно швидко при наявності певних зусиль і професійно підготовлених кадрів. Саме тому питання підготовки кадрів, які були б патріотично налаштованими, компетентними і вихованими на морально-етичних засадах, стає одним із основних. Вирішення цього питання може зайняти від 15 до 25 років! Підготовка кадрів стає головним питанням виживання України у жорсткій постколоніальній боротьбі за свою незалежність.

Саме тому галузеві реформи, а, відповідно, й підняття рівня життя українського народу, стабільність розвитку держави приречені на поразку, якщо належна підготовка і виховання власних кадрів відсутня або знаходиться на низькому рівні. Світових прикладів цьому достатньо. З цього починали відновлювати країну влада і народ Сінгапуру, Китаю. Проблема полягає не тільки у пошуці й підготовці фахівців високого рівня, які відповідають сучасним вимогам збалансованого розвитку. Ще більшою проблемою стає питання їх збереження.

У 2000 році в Лісабоні глави європейських держав і урядів поставили перед собою завдання створити в ЄС найбільш конкурентоздатну і динамічну економіку, яка повинна базуватися на знаннях. До кінця XX століття коло питань і проблем, що виникли в Європі та й у всьому світі, зійшовся на розподілі сфер впливу держав і звівся до питання можливості контролювати й ефективно управляти цими сферами. І в цій ситуації кадрове питання, наявність професіоналів, висококваліфікованих фахівців і управлінців, стратегічно мислячих керівників, почав відігравати первинну роль. Останні десятиліття світова спільнота (у частині створення єдиного європейського освітнього простору) приділяє пильну

увагу питанням освіти, використанню досягнень сучасної науки й техніки, а також п'яти фундаментальним свободам ринку європейської спільноти. Саме тому потрібна віртуальна «відкритість кордонів» між різними освітніми системами європейських держав, у цьому полягає прагматизм ідеї створення такого освітнього простору. До створення єдиного освітнього простору залучають кращих фахівців. І за 26 років незалежності України значна частина з них – це наші науковці, серед яких є молоді й перспективні. І в цьому для нас на сьогоднішній день виникає проблема, яка лежить в соціокультурній, економічній і геополітичній площині. Освітньою моделлю XIX століття класичних європейських університетів стала модель Вільгельма фон Гумбольдта, і базувалася вона на двох основних свободах – свободі викладати і свободі навчатися. Більшою мірою вона була орієнтована на фундаментальні дослідження в науці. Ідеальною метою цієї освітньої філософії було отримання знань, де знання були вищою метою і розглядалися як самоціль. У кінці XX століття ця класична модель зіткнулася з певними труднощами соціального і економічного характеру. Разом із причинами, викликаними переходом до постіндустріального суспільства, це було пов'язано і з поголовною комерціалізацією системи освіти і, як наслідок, збільшенням кількості вищих учбових закладів. До недавнього часу наша країна у цьому випереджала багато європейських країн і мала більше 800 ВНЗ. Внаслідок стали відчутними «інфляція» освітніх послуг і зниження якості освіти. Не менш тривожним (а в європейському просторі особливо відчутним) наслідком стає той факт, що високий рівень громадян з вищою освітою не може позитивно впливати на рівень безробіття. Таким чином, засоби громадян, вкладені в здобуття вищої освіти іноді можуть виявитися «замороженими», або й гірше – витраченими даремно. У цьому випадку ринкові механізми, закладені в систему освіти, стають детонатором процесів безробіття і невпевненості молоді у завтрашньому дні. На порядку денному виникло питання економічної і громадської ефективності вищої освіти. Реалії XXI століття підтверджують той факт, що знання не можуть бути лише самоціллю, а повинні допомагати суспільству в зменшенні соціальної напруги і сприяти його економічному процвітанню. Згідно Лісабонської стратегії знання розглядаються не лише як свобода,

але і як рушійна сила соціально-економічного розвитку країн.

Український народ вистояв і визначився у напрямку свого руху до Європи у 2013 році на Майданах Гідності по всій Україні. Не завадила цьому рухові й гібридна війна, нав'язана нам Росією. Активізувавши процес деколонізації України, наш народ не повинен втратити свій суверенітет і знову ставати залежним від будь-яких потенційно існуючих метрополій.

Література:

1. Бухарин С.Н., Малков С.Ю. Эволюция элиты. – М.: Академический проект, Гаудеамус, 2014. – 281 с.
2. Десять лет внешней политики России : Материалы Первого Конвента Российской ассоциации международных исследований / Под ред. А.В. Торкунова. – М.: РОССПЭН, 2003. – 784 с.
3. Донатела дела Порта, Альберто Вануччи. Брудні оборудки: учасники, ресурси та механізми політичної корупції / Пер. з англійської. – К.: «К.І.С.», 2006. – 302 с.
4. Дроботенко М.М. Проблема зміни еліт, або чи працюють «соціальні ліфти» для молоді? // Українознавчий альманах. Випуск 14. – К., 2013. – 284 с. – С.103 – 106.

References:

1. BUKHARYN, S.N., MALKOV, S.YU. (2014). *Evolutsiia elity* [Evolution of the elite]. Akademicheskiiy proekt; Haudeamus. Moscow. 281 pp. [in Rus.].
2. *Desyat' let vneshney politiki Rossii: Materialy Pervogo Konventa Rossijskoj assotsiatsii mezhdunarodnykh issledovanij* [Ten Years of Russian Foreign Policy: Proceedings of the First Convention of the Russian Association for International Studies] (2003). Torkunov, A.V. (ed.). ROSSPEN, Moscow. 784 pp. [in Rus.].
3. DELA PORTA, DONATELA, VANUCHCHI, AL'BERTO (2006). *Brudni oboruddky: uchasnyky, resursy ta mekhanizmy politychnoji koruptsiji* [Dirty deals: participants, resources and mechanisms of political corruption]. «K.I.S.», Kyiv. 302 pp. [in Ukr.].
4. DROBOTENKO, M.M. (2013). Problema zminy elit, abo chi pratsyuyut' «sotsial'ni lifty» dlya molody? "The problem of change of elites or work or «social elevator» for young people?" In: *Ukrayinoznvchy a'l'manakh*, no. 14. Kyiv, pp. 103 – 106. [in Ukr.].

УДК (172.13+323.233): 94(447)«1991/...»

Олексій Ліончук

Творення громадянського суспільства в незалежній Україні як ознака подолання постколоніального синдрому (на прикладі акцій громадянської непокори 1993-2010)

Анотація. Статтю присвячено питанню розбудови громадянського суспільства в Україні у 1993-2010 рр. Щоб подолати залежність від колишньої метрополії, потрібно вибудувати або відродити власні суспільні інститути, засоби масової інформації (бажано, щоб вони виходили українською мовою), профспілковий рух, релігійні організації тощо. Після проголошення незалежності більшість міжнародних експертів скептично ставилися до незалежної України, вони навіть погано уявляли собі, де вона розташована і прогнозували її швидкий розпад або ж нове поглинання Росією. Та страйки